

- Kiev from the death of Yaroslav until the end of the fourteenth century.]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
19. Soloviev S. (1988). Sochynenyua. Moscow: Mysl. [In Russian].
20. Mehovsky M. (1936). Traktat o dvux Sarmatyayax. [Treatise on two Sarmatians]. M.-L. Tip. im. Volodarskogo. [In Russian]; Efimenko A. (1990) History of the Ukrainian People.]. Kyiv. Lybed. [In Russian].
21. Kripyakevych I. (1990). Istoriya Ukrayiny. [History of Ukraine.]. Lviv. Svit. [In Ukrainian].
22. Doroshenko D. (1992). Narys istoriyi Ukrayiny. [Essay on the history of Ukraine.]. Kiev. Globus. [In Ukrainian].
23. Litopys hadyachskoho polkovnyka H. Hrab'yanky. (1992). [The chronicle of the Gadyach colonel G. Grabianky. Kyiv. Znannya. [In Ukrainian].
24. Hrushevsky M. (1989-1991). Istoriya ukrajynskoyi kozachchyny. [History of Ukrainian Cossacks.]. Kyiv: Vitchysna. [In Ukrainian].
25. Munster S. (1541). Cosmographie, barriere Beschreibung aller Lander, Herschaften, Fursten ... Basel, [In German].
26. Muller L. (1585). Kurze und wahrhafte Beschreibung welcher massen dieser jetzt regierungtn Konig in Polen Stephanus ... Frankfurt, [In German].

A. Chaban

NATURAL ENVIRONMENTAL CONDITIONS OF MIDDLE DNIPRO AREA AND THEIR EFFECTS ON THE FORMATION AND POPULATION WAY OF LIVING

Introduction. Based on a detailed analysis of the source base and the works of renowned historians of ancient history of Ukraine, the proposed study demonstrates the importance of geodetic factors, in particular, the influence of natural and climatic conditions, the state of land and water resources, flora and fauna of the territory of the Middle Dnieper on resettlement and lifestyle the population of this unique in its historical significance land.

As researchers have rightly observed, the natural and climatic conditions have been the main factor in the formation of the main features of the Ukrainian ethnic group - the agricultural and stock-farming way of farming, the need to protect against aggressive neighbors, given the cross-border status of the location between the nomadic steppe and the sedentary forest-steppe zone, the free way of farming, a special mentality of the population.

Results. The statement of the study is that the territory of the Middle Dnieper, with its special natural features, became the main arena of the ancient history of Ukraine-Rus, the foundations of the Ukrainian ethnoscapes originated here, the first state-building traditions were formed here, the Ukrainian Cossacks emerged and established here.

The research emphasizes that it was the favorable natural conditions that made an important objective factor in the formation of a local autochthon population and its way of life. At the same time, it is stressed that it is not necessary to exaggerate the influence of natural factors on these processes, since political and cultural influences, relations with neighbors, migration processes, cultural achievements of predecessors and many other factors were also essential.

Originality. Nevertheless, it is emphasized that the attention of contemporary researchers on the geographic factors of the formation of the autochthon population is a promising direction in the study of ancient history, and one that enables to carry out a comprehensive analysis of the population's development.

Key words: natural and climatic conditions, geographic zoning, sedentary agriculture, "Ruthenian island", way of life of population, territory protection.

УДК 94 (477.46):378:6

DOI: 10.31651/2413-8142-2018-20-90-96

Т. Д. Чубіна

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

О. О. Спіркіна

кандидат історичних наук, доцент кафедри іноземних мов Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

С. І. Коротяєв

кандидат історичних наук, начальник циклу практичної підготовки обласних та м. Черкаси курсів удосконалення керівних кадрів 2-ї категорії НМЦ ЦЗ та БЖД Черкаської області

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, ЯКІ ЗАЙМАЛИСЯ ПІДГОТОВКОЮ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті визначено основні тенденції, напрями, особливості підготовки інженерно-технічних кадрів навчальними закладами для сільського господарства Черкаської області в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. зазначено увагу на історії створення та розвитку цих навчальних закладів.

Ключові слова: інженер, технікум, інститут, сільське господарство, промисловість, регіон, інженерно-технічна спеціальність.

Постановка проблеми. В історії радянського, а згодом українського суспільства питання підготовки інженерних кадрів було і залишається актуальним. У першій половині ХХ ст. гострота проблеми зумовлювалася з форсованою індустріалізацією та необхідністю забезпечення технічно грамотного керівництва великою кількістю наявних і створених технологічно нових промислових підприємств, оскільки більшість представників технічної інтелігенції старої формації були відсторонені від управління виробництвом у молодій радянській державі. Після закінчення Другої світової війни посилення уваги до питань системної та поглибленої підготовки інженерних кадрів було пов'язано як з необхідністю компенсації зазнаних втрат, так і з ростом та зміцненням індустріального потенціалу традиційно аграрних регіонів у СРСР.

Ситуація, що склалася із забезпеченням промисловості України інженерно-технічними кадрами в середині 50-х рр. ХХ ст., була характерна і для Черкащини. Водночас мали місце свої особливості. По-перше, від 1954 р., з утворенням Черкаської області, розпочалася модернізація всіх складників економіки регіону, що заклала підвалини для розвитку і промислових галузей. Це викликало швидку появу нових промислових підприємств Черкащини. По-друге, високі темпи промислового розвитку регіону не підкріплювалися настільки ж

оперативним створенням науково-технічного потенціалу і власної бази підготовки інженерно-технічних кадрів. Зважаючи на це, і постала потреба відкриття нових інженерно-технічних спеціальностей, а згодом і нових навчальних закладів технічної спрямованості. Активна динаміка розвитку промислового сектору економіки Черкаської області потребувала наявності висококваліфікованих інженерно-технічних кадрів. Їх підготовка для народного господарства відбувалася безпосередньо у технічних навчальних закладах Черкаської області [1].

Мета дослідження полягає у визначенні основних тенденцій, напрямів, особливостей підготовки інженерно-технічних кадрів для сільського господарства Черкаської області в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. З утворенням Черкаської області в обласному центрі почала динамічно розвивається мережа професійно-технічних шкіл та училищ для професійно-технічної підготовки молодих робітників. Так, у 1956 р. відкрито професійно-технічну будівельну школу №1. У 1959 р. для підготовки кадрів, насамперед для заводу штучного волокна в м. Черкаси, відкрито професійно-технічне училище №8. Пізніше, уже в 1965 р., це училище готувало кадри і для збудованого в місті хімічного комбінату, заводу хімічних реактивів, а з 1967 р. – і для ткацького комбінату. У 1963 р. відкрито професійно-торгове кулінарне училище, яке працювало при технікумі радянської торгівлі. У 1966 р. з метою підготовки кадрів для хімікомбінату відкрито професійно-технічне училище №2, де здебільшого навчалася молодь, що закінчила середню школу. У 1966 р. відкрито школу фабрично-заводського навчання при м'ясокомбінаті. Термін навчання становив один рік [2, 181–182].

У 1965 р. у Черкаській області діяло 17 професійно-технічних училищ: 5 міських і 12 сільських. У них навчали на робітників за 26 професіями. Нараховувалося 5 692 учнів, із яких у міських училищах – 1 846, а у сільських – 3 846. Крім того, в училищах навчалось 525 дівчат [3, 122].

У 1971 р. у Черкаській області вже діяло 24 профтехучилища, з яких 12 – механізації та електрифікації сільського господарства. Одним із кращих закладів цієї категорії було Золотоніське професійно-технічне училище №10. У ньому тогочас навчалось 450 студентів із Куби [3; 4, 271; 5, 55].

7 вересня 1972 р. була прийнята Постанова Черкаського обкому КП України і виконкому обласної ради депутатів трудящих за №518 «Про подальше вдосконалення професійно-технічної освіти» [6, арк. 117–130]. У 1983 р. у професійно-технічних училищах області, яких уже було 28, навчалось 18 тис. осіб, а у вищих навчальних закладах – 9 тис. 600 [5, 52].

У 1954–1983 рр. професійно-технічні училища Черкащини підготували 177,6 тис. випускників. У своїй більшості вони залишилися працювати за місцем проживання. Згідно з Планом укомплектування Черкаського обласного управління профтехосвіти інженерно-педагогічними кадрами, у 1974 р. у Черкаській області було 686 осіб усього керівного та інженерно-педагогічного складу та не вистачало 54 працівника [7, арк. 16].

Відповідно до Указу Президента України «Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти в Україні» [8], від 8 травня 1996 р., оптимізація мережі професійно-технічних навчальних закладів повинна була здійснюватися за трьома основними напрямками: об'єднання однопрофільних закладів; припинення діяльності професійно-технічних навчальних закладів, що не мали належної матеріально-технічної бази; перепрофілювання та спеціалізація вже наявних закладів.

Враховуючи той факт, що Черкащина насамперед є аграрною областю, стояла гостра потреба у підготовці висококваліфікованих спеціалістів для потреб сільського господарства. Так, наприклад Золотоніський сільськогосподарський технікум (нині – Золотоніський державний технікум ветеринарної медицини), який є одним із найстаріших середніх спеціалізованих навчальних закладів України, за післявоєнний період підготував понад 2 000 агрономів [4, 271; 9]. Історія технікуму бере початок з 1898 р., коли департаментом землеробства була створена нижча сільськогосподарська школа. У 1898 – 1917 р.р. було 18 випусків по 18–20 осіб. У 1920 р. школу перейменовано на Золотоніський сільськогосподарський технікум (термін навчання 4 роки) [9].

Технікум зазнавав неодноразового перепрофілювання. До 1941 р. тут підготовлено 1 000 спеціалістів сільського господарства. У період окупації вся навчальна та господарська база закладу була знищена. Уже в грудні 1943 р. відновлено навчання за спеціальністю «агрономія». Очільником був Г. Маленко. У 1957 р. навчальний корпус переведено до нового приміщення з с. Новодмитрівка у центр м. Золотоноша, закінчено будівництво двох гуртожитків та їдальні. З 1961 р. припинено набір студентів за спеціальністю «агрономія» [9]. Наразі навчальний заклад здійснює підготовку за спеціальностями «фельдшер ветеринарної медицини» і «технологія виробництва та переробки продукції тваринництва».

Городищенський сільськогосподарський технікум (нині – Городищенський коледж Уманського національного університету садівництва) також є одним із найстаріших сільськогосподарських навчальних закладів в Україні. 1 жовтня 1891 р. у м. Городище було засновано сільськогосподарську школу 1-го розряду [10; 11] землевласниками Балашовими за ініціативою керуючого маєтку, вченого-агронома М. Філіпченка. Школа навчала дітей місцевих селян і службовців маєтку. Такого типу вона була першою на Правобережній Україні. Курс навчання тривав 4 роки [10]. Згідно з постановою Наркомзему, у 1920 р. її реорганізовано у середній навчальний заклад – агропромшколу, яка розмістилася у колишній жіночій гімназії. У 1928 р. школу перейменовано на садово-городній технікум, що готував молодших агрономів, директором якого став М. Короп. У 1931 р. у технікумі навчалось 119 учнів, зокрема 44 дівчини [10; 11].

У 1934 р. навчальний заклад перейменований на сільськогосподарський технікум плідництва. Директором був Т. Плойда. У довоєнний період це один із кращих і найвідоміших технікумів в Україні. Після війни він швидко відновив свою діяльність і розширив навчальну базу. У 1944 – 1964 р.р. називався

сільськогосподарським технікумом [10; 11]. У цей період збільшилась чисельність учнів, зросла кількість і якість викладацького складу.

У 1960 р. започатковано заочну форму навчання. Згідно з наказом Міністерства сільського господарства УРСР від 19 серпня 1964 р. за № 228, технікум перейменовано в радгосп-технікум Мліївської дослідної станції садівництва ім. Л. Симиренка, а директором став М. Артеменко [10; 11]. Тоді було відкрито лише одне відділення «агрономія» зі спеціалізацією «плодоовочівництво». У 1970-ті рр. у навчальному закладі на стаціонарному та заочному відділеннях навчалося майже 500 учнів. Щорічно технікум випускав 80 висококваліфікованих спеціалістів [4, 134].

У 1989 р. технікум знову змінив назву на радгосп-технікум Науково-дослідного інституту садівництва Лісостепу УРСР ім. Л. Симиренка (наказ Держагропрому УРСР від 3 липня 1989 р. за №160) [12]. У 1998 р. технікум перейменовано на Державний аграрний технікум Мліївського інституту садівництва ім. Л. Симиренка (наказ УААН від 27 жовтня 1998 р. за №113) [12]. У 2001 р. відкрито спеціальність «лісове господарство». Таким чином, це єдиний навчальний заклад області, де готують техніків лісового господарства [12]. З 2008 р. проводиться підготовка бакалаврів за спеціальністю «агрономія». З 2010 р. навчальний заклад має назву Відокремлений структурний підрозділ Городищенський коледж Уманського національного університету садівництва.

Уманський технікум механізації, електрифікації та сільськогосподарського будівництва (нині – Уманський агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва) також є одним із найстаріших навчальних закладів України [13]. Він був заснований ще у 1880 р. як училище [14]. У 1883 р. на прохання Департаменту народної освіти створено Уманську прогімназію, яку у 1896 р. було перейменовано у гімназію. Для будівництва її навчального корпусу запрошено відомого київського архітектора В. Городецького [15, 116]. Наразі головний фасад корпусу є окрасою центру міста. Гімназія реорганізована в професійно-технічне училище у 1920 р., де готувались професійні робітники для промисловості міста й округу з переробки сільськогосподарської продукції й виробництва будівельних матеріалів.

Виконуючи Постанову Ради народних комісарів УРСР від 23 травня 1930 р. «Про реорганізацію технікумів в УРСР», 6 жовтня 1930 р. на базі Уманського профтехучилища створено Уманський технікум механізації та електрифікації сільського господарства [14; 15]. Навчальний заклад перейменовано в Уманський технікум механізації, електрифікації та сільськогосподарського будівництва у 1930 р. [15]. У цей період технікум мав примітивну базу для навчання: трактори ХТЗ, У-2, ЧТЗ, комбайн «Комунар», молотарки, сівалки, плуги, косарки, автомобілі тощо.

У 1953 р. студенти здобували освіту за спеціальностями «механізація сільського господарства» і «будівництво» [16, арк. 1]. Згідно з архівними даними, на початок 1956/1957 навчального року навчалося 705 студентів [17, арк. 25]. У 1959/1960 навчальному році – 270 студентів [18, арк. 1]. У 1980/1981 навчальному році – 1 433 студента на

денному (729 осіб) та заочному (704 особи) відділеннях [19].

До 1993 р. технікум був однопрофільний із спеціальністю «механізація сільського господарства», пізніше запроваджені спеціальності «організація і технологія ведення фермерського господарства», «бухгалтерський облік та аудит» тощо. Його реорганізовано в Уманський агротехнічний коледж у 1995 р., а у 2010 р. приєднано до Уманського національного університету садівництва.

У 1999 р. на базі коледжу відкрито навчально-консультативний пункт Вінницького аграрного університету зі спеціальності «механізація сільського господарства» (бакалавр і спеціаліст) [15], а у 2003 р. – навчально-практичний центр для практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів та професійно-технічних училищ України.

У 1990-ті рр. Уманський технікум механізації мав три корпуси, понад 70 кабінетів і лабораторій, навчально-виробничу майстерню з побутовими приміщеннями, полігон сільськогосподарської техніки, три гуртожитки тощо. У 1995 р. до машинно-тракторного парку технікуму входило 26 тракторів, 30 автомобілів різних марок, 6 зернозбиральних та спеціальних комбайнів та ряд різних сільськогосподарських машин і знарядь [20]. У 2000-х рр. автотракторний полігон і навчально-виробничу майстерню агротехнічного коледжу склали найкращу в Україні навчально-виробничу базу для підготовки фахівців, що експлуатують сільськогосподарські машини. Зважаючи на це, на базі цього навчального закладу розроблялися державні стандарти зі спеціальності «механізація сільського господарства» для всіх вищих аграрних навчальних закладів України I–II рівня акредитації [21]. Наразі майже всі програми, навчальні плани, підручники, посібники з цієї дисципліни підготовлено викладачами коледжу для подібних закладів всієї країни. Відповідно до рейтингу, який щорічно проводить Міністерство аграрної політики серед підпорядкованих йому навчальних закладів, Уманський агротехнічний коледж впевнено тримає перше місце зі спеціальності «механізація».

На початку 1990-х рр. контингент студентів технікуму складав понад 1 000 осіб, з яких на стаціонарному відділенні – 600–650, на заочному – 450–500 [14]. У 1995 р. цей заклад готував випускників із спеціальності «механізація сільського господарства», яка включала в себе експлуатацію машинно-тракторного парку в рільництві, технічне обслуговування та ремонт сільськогосподарської техніки, експлуатація та ремонт машин для збереження і переробки плодоовочевої продукції. У 1990-ті рр. студенти-заочники технікуму працювали на інженерних посадах [22]. За словами заступника директора коледжу В. Кужеля, наразі спеціальність «механіка з експлуатації сільськогосподарської техніки» дедалі більше набуває інженерних властивостей, тому що «в полі зараз працює не трактор Т-74. Більш досконала техніка потребує більш досконалих знань. Механік повинен знати принципи її роботи ... Тому підготовка ... молодшого спеціаліста повинна бути піднята на більш високий рівень» [21].

Створенню Шевченківського гідромеліоративного технікуму (нині – Шевченківський коледж Уманського національного університету садівництва)

передувала довга історія [23]. Так, 1 вересня 1920 р. у с. Кирилівка (нині – с. Шевченкове) на базі гімназії була створена соціально-економічна школа. Усі професії: фінансово-рахівничка, кооперативна, оргінструкторська, – пов'язані з розвитком сільського господарства. Курс навчання становив 3 роки, а четвертий – практичний.

У сусідньому с. Будище було організовано агробазу, яка продавала селянам сортове насіння гороху та інших культур. Із розвитком перших артільей, починаючи з 1922 р., роль агробазы була значущою. Будищенська агробаза у 1926 р. мала 324 десятини землі, пасіку, культивувала трави, спеціалізувалась на насінництві, у тваринництві – на племінній справі [24]. Агробаза – це ще не школа. З кожним роком зростала потреба у створенні навчального закладу. У 1927 р. в с. Будище в будинку, що колись належав поміщикові Енгельгарду, використовуючи наявну там агробазу, було відкрито агрошколу ім. Т. Шевченка з дворічним терміном навчання. Агрошкола зробила лише один випуск агрономів сільського господарства.

У 1923 р. прийнято рішення у с. Кирилівка відкрити середній навчальний заклад сільськогосподарського типу, який випускатиме агрономів середньої кваліфікації, але приміщення та навчальної бази не було, тому це питання тимчасово знялося з порядку денного [25]. Хоча у 1929 р. ще існувала Будищенська сільськогосподарська школа, а вже активно займалися питанням про відкриття такої школи у с. Кирилівка.

11 березня 1929 р. у с. Кирилівка відбулось урочисте засідання Шевченківського агровиконкому, президії Вільшанського райкому та сільської Ради, присвячене вшануванню пам'яті Т. Шевченка. У ньому взяв участь голова Президії ВУЦВК Г. Петровський. На цьому засіданні були ухвалені рішення: про перейменування с. Кирилівка в с. Шевченкове та відкрити сільськогосподарську школу [23; 25].

Згідно з довідкою Центрального державного архіву: «У документах Народного комісаріату освіти УРСР зберігається лист Шевченківського окружного виконавчого комітету до Наркомосу УРСР за № 6295 від 16 жовтня 1929 року, в якому зазначено, що, відповідно до постанови Петрівського райвиконкому, окружний виконавчий комітет провадить підготовку до будівництва в с. Шевченковому сільськогосподарської школи колективного хліборобства. Разом з тим проведено набір учнів у кількості 45 осіб на навчання у школі, яке розпочалось з 1 жовтня 1929 року» [25]. У 1929 р. було оголошено перший набір. Навчання проводилось у вечірній час у приміщенні школи [25]. Перший випуск молодших агрономів широкого профілю відбувся 1 березня 1931 р. у кількості 26 фахівців.

Було прийнято рішення побудувати профшколу на місці церкви Івана Богослова. 1 червня 1930 р. заклали фундамент корпусу. Будівництво сільськогосподарського технікуму закінчено в 1932 р. На той час це була перша в Україні школа, яка готувала фахівців колгоспного виробництва [4].

У 1933 р. школу перейменували у Шевченківський технікум технічних культур ім. Г. Петровського з чотирирічним строком навчання [25]. У 1934–1939 рр. побудували будинок для вчителів, гуртожиток, упорядкували садибу, посадили

фруктовий сад. У 1938 р. технікум змінив назву на Шевченківський сільськогосподарський технікум рільництва [23; 25].

Незважаючи на війну 1941–1945 рр., технікум працював у звичайному режимі, студенти здавали сесію, випускники – державні екзамени. Випуск агрономів був здійснений 30 червня 1941 р., після чого викладацький склад, учні, службовці технікуму пішли на фронт. 10 липня 1941 р. решту колективу технікуму евакуювали. За період окупації фашисти завдали селу і технікуму великих матеріальних втрат. Господарство, навчальне обладнання, бібліотека були знищені. В навчальному корпусі в 1941–1942 рр. була поліцейська дільниця.

Після визволення села 1 вересня 1944 р. у технікумі знову почалися заняття з підготовки кваліфікованих кадрів для народного господарства. Перший повоєнний випуск молодших агрономів в кількості 24 особи був 1946 р. [23]. У 1929–1946 рр. технікум підготував 567 молодших агрономів.

У 1956/1957 навчальному році у закладі отримало спеціальність «гідромеліорація та будівництво ГЕС (гідротехнік)» 335 студентів, з яких було 143 жінки [17, арк. 55]. У 1960/1961 навчальному році відбувся перший набір у кількості 60 осіб на спеціальність «механізація сільського господарства». У цей період на спеціальності «механізація гідромеліоративних робіт» на трьох курсах навчалось 110 осіб та відбувся випуск 49 спеціалістів [18, арк. 37].

У 1931–1971 рр. Шевченківський гідромеліоративний технікум випустив 3 500 спеціалістів [4, 249]. З часу свого існування по 1991 р. тут підготовлено 567 молодших агрономів, 360 техніків-рибоводів, 208 техніків-механіків сільськогосподарського виробництва, 2 545 техніків-механіків по механізації гідромеліоративних робіт, 1 320 техніків-гідротехніків, 123 майстри гідротехнічних споруд [26]. За 80 років існування навчальний заклад підготував 13 120 фахівців різного профілю [25].

У 1947 р. технікум перейменували на Шевченківський технікум рибництва. Навчальний заклад був перепрофільований на підготовку спеціалістів рибоводів і був підпорядкований Мінсільгоспу УРСР. За 4 роки технікум підготував державі 360 техніків-рибоводів [23; 25].

У 1951 р. навчальний заклад реорганізований у Шевченківський гідромеліоративний технікум [26]. Поряд з трьома групами, набраними на базі 7 класів, сформована група з учнів на базі 10 класів, яка мала курс навчання 2 роки. Навчання велось в дві зміни. Виникла необхідність в будівництві нового навчального корпусу. Його будівництво розпочалось у 1953 р. і тривало до 1959 р. [23]. Пізніше збудовано майстерню, житлові будинки для працівників, банно-прачальний комбінат, два гуртожитки.

У 1959 р. навчальний заклад знову перепрофільовано. Технікум почав набирати студентів на спеціальність технік-механік сільського господарства. На кінець 1965/1966 навчального року на денному відділенні навчалось 438 осіб і 79 спеціалістів закінчили навчальний заклад [27, арк. 113], а на заочному отримували знання 321 особа [27, арк. 141].

З 1966 р. заклад перейменували в Шевченківський гідромеліоративний технікум і він залишився під цією назвою до 1990 р. [23]. Розпочалось розширення матеріальної бази технікуму. Був збудований

гуртожиток №1 на 400 місць, спортзал, розпочалось будівництво приміщень для техніки. У 1963 р. при технікумі організовано заочний відділ. У 1980/1981 навчальному році тут навчалось 1 333 студента на денному (706 осіб) та заочному (627 осіб) відділеннях. Було випущено 394 особи. У цей період у технікумі працювало 62 викладача [19, арк. 9].

Технікум отримав назву Шевченківський сільськогосподарський коледж у 1991 р., а у 2005 р. увійшов у підпорядкування Уманського державного аграрного університету [23]. Випускники технікуму мають кваліфікацію молодшого інженера і можуть працювати на виробництві на інженерних посадах [28].

Одним із найстаріших навчальних закладів України сільськогосподарського профілю є і Тальянківський аграрний технікум (нині – Тальянківський агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва). У 1921 р. на місці філії Києво-Печерської лаври створили агрошколу. Вона стала структурним підрозділом Уманського аграрного технікуму, до якого тогочас на навчання зарахували 26 осіб [29]. Першим очільником закладу став К. Іванович, який згодом отримав звання професора та доктора сільськогосподарських наук. У 1923 р. відбувся перший випуск студентів – 22 особи висококваліфікованих фахівців.

У 1926 р. аграрна школа була реорганізована у Тальянківську трьохрічну сільськогосподарську школу-філію Уманського сільськогосподарського політехнікуму. У 1930 р. технікум перетворили на зоотехнічний технікум [4, 544; 29]. У 1945–1960 рр. технікум випустив 1 300 зоотехніків. Так, наприклад, у 1959/1960 навчальному році у навчальному закладі навчалось 425 студентів, з яких 59 – випускники [18, арк. 2].

У 2005 р. технікум став підрозділом Уманського державного аграрного університету, а у 2010 р. – аграрним коледжем Уманського національного університету садівництва. За роки існування цього відділення освіти здобуло 5 679 фахівців [30].

Крім технікумів, у Черкаській області є заклад вищої освіти, який готує висококваліфіковані інженерно-технічні кадри для сільського господарства – Уманський національний університет садівництва. За тривалий період свого розвитку він неодноразово реорганізовувався, а згідно з Указом Президента України від 28 грудня 2009 р. за № 1111/2009 йому надано статус національного і перейменовано в Уманський національний університет садівництва (далі – УНУС).

УНУС розпочав свою історію у 1844 р. Царським указом затверджено постанову про відкриття садових закладів у Російській імперії (9 лютого 1842 р.). 5 березня 1842 р. прийнято рішення про відкриття Головного училища садівництва в м. Одеса на базі імператорського ботанічного саду [15, 101]. Вперше двері для вихованців Головного училища садівництва відкрилися 6 (19) листопада 1844 р. У училищі готували фахівців з плодового та декоративного садівництва, городництва, виноградарства з достатньою теоретичною та практичною базою знань і навичок [31].

30 березня 1859 р. навчальний заклад переїхав до м. Умань. З переїздом в училищі були створені два відділення – вище для теоретичної та практичної підготовки фахівців і садівників-практиків, а коли

придбали лісову дачу «Греків ліс» – була відкрита спеціалізація з лісівництва. У 1868 р. заклад реорганізували в Училище землеробства і садівництва з викладанням значної кількості землеробських дисциплін. Тепер вже випускали вчених-управителів і садівників, оскільки сільське господарство дедалі більше переходило на комерційну основу господарювання. Термін навчання збільшився з чотирьох до шести років [31]. В училищі зміцнилася навчально-виробнича база: практичне поле реорганізували в практичне господарство, організували пасіку, шовководню, метеостанцію (заснована 1 вересня 1885 р. та діє і нині; вона входить до системи Гідрометцентру України), ферму, заклали розсадники, товарні сади і сади помологічні, виноградники, нові городні ділянки, ремонтувались старі і влаштовувались нові оранжереї та теплиці, застосовувалась технологічна переробка плодово-ягідної та овочевої продукції, були відкриті курси для навчання народних вчителів, працівників сільського господарства та інші.

У 1903 р. навчальний заклад реорганізовано в Училище садівництва і землеробства з двома окремими відділеннями, де готували вчених-садівників та рільників і управителів (тобто менеджерів у сфері агробізнесу за сучасною термінологією). Тогочас було придбано лісову дачу «Білогрудівський ліс» площею 450 десятин, побудовано нову ферму, продовжували будувати навчальні та житлові будинки, брали активну участь у багатьох сільськогосподарських та промислових виставках, де завойовували численні нагороди – золоті, срібні, бронзові медалі.

Зміна суспільно-політичного устрою, що настала після 1917 р., принесла чималі матеріальні збитки навчальному закладу, його занепад. Проте в 1921 р. училище реорганізовано у вищий навчальний заклад – агротехнікум; при ньому у 1923 р. було відкрито робітфак [4, 558]. Термін навчання в агротехнікумі складав три роки, а в профшколі – два роки. Тогочас відновили діяльність всі підрозділи навчального закладу. У 1926 р. виходить перший збірник наукових праць. У 1929 р. заклад набув статусу сільськогосподарського інституту, випускав агрономів-рільників, садівників-городників, деякий час – інженерів-технологів; збільшився контингент студентів від 200 учнів в училищі до понад 500 студентів в інституті. У 1936 р. інституту присвоєно ім'я О. Горького [4, 560].

Цей заклад у довоєнні роки підготував 1 840 спеціалістів з вищою освітою для сільського господарства [4, 560]. Особливих збитків принесла інституту війна 1941–1945 рр.: понад 350 осіб пішло на фронт, більше 80 з них загинули на різних фронтах війни. У роки окупації спалено 6 корпусів.

Повоєнний період позначений відновленням навчально-виробничо-практичної бази. У 1959 р. з нагоди 100-річчя перебування закладу в Умані, за якісну підготовку фахівців для виробництва і науки нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (3 листопада 1959 р.) [31; 29]. Поступово зростав контингент студентів факультетів агрономії та плодовоовочівництва і виноградарства. У 1976 р. відкрито економічний факультет, який готував спеціалістів вищої кваліфікації з економіки та бухгалтерського обліку в сільському господарстві.

За півтора століття навчальний заклад закінчило 20 511 осіб, з-поміж яких двадцять три Герої Соціалістичної Праці, а Л. Шліфер та О. Парубок цього звання були удостоєні двічі [15, 101]. Чимало випускників стали відомими науковцями та державними діячами. У 1996 р. інститут став сільськогосподарською академією, у 2000 р. – державною аграрною, у 2003 р. – державним аграрним університетом, а у 2009 р. – Уманським національним університетом садівництва, який на сьогодні має шість факультетів – агрономії; плодочовівництва, екології та захисту рослин; менеджменту; економіки і підприємництва; інженерно-технологічний; лісового та садово-паркового господарства [31]. Заклад має потужну навчально-науково-виробничу базу, де проходять заняття студенти, закладаються і проводяться наукові дослідження, в трьох спецрадах захищають кандидатські та докторські дисертації [15, 103].

Висновки. У результаті проведеного дослідження умов створення та розвитку навчальних закладів, які займалися підготовкою інженерно-технічних кадрів Черкаської області на першому етапі її становлення, визначено історичний зв'язок динаміки розвитку промислового сектору економіки Черкащини з підготовкою інженерно-технічних кадрів, що відбувалось безпосередньо в технічних навчальних закладах області.

Встановлено, що в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. у Черкаській області низка навчальних закладів технічного спрямування, більшість яких була створена в кінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст., готували висококваліфіковані інженерно-технічні кадри як для потреб сільського господарства регіону, так і для промисловості та будівництва. Недостатня кількість технікумів та інститутів для молодшої області, промисловість якої розвивалась швидкими темпами у 1960-ті – 1970-ті рр., вимагала, насамперед, реорганізації наявних навчальних закладів, що спеціалізувались на сільському господарстві шляхом перекваліфікування їх під потреби промисловості та будівництва, а також відкриття на Черкащині філій технікумів та інститутів з інших міст України.

Список використаної літератури та джерел:

1. Терентьев В. П. Развитие высшей технической школы УРСР в роки першої п'ятирічки / В. П. Терентьев, Ю. В. Бабко / Український історичний журнал. – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1959. – №6. – С. 34–45.
2. Бушин М. І. Черкаси: 1954–2004 / М. І. Бушин, В. М. Лазуренко, І. Ю. Мащенко, Є. М. Стрижак. – Черкаси: Вид-во «Черкаський ЦНТЕІ», 2005. – 448 с.
3. Бушин М. І. Історія Шевченкового краю 1939–2002 рр.: навч. посіб. з історії Черкащини / М. І. Бушин, Н. В. Гудачкова, В. М. Лазуренко, А. І. Лисенко / ред. М. І. Бушина. – Черкаси: «Відлуння-Плюс», 2003. – 233 с.
4. Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область: У 26 т. / ред. П. Т. Тронько, М. П. Бажан, М. К. Білогуров [та ін.]; Академія Наук УРСР, Інститут історії. – К.: Українська Радянська енциклопедія, 1967–1974. – 1972. – Т. 17.: Черкаська область. – 788 с.
5. Суховершко Г. В. Пора випробувань і надій: Черкаській області – 50 років / Г. В. Суховершко. – Черкаси: Видавець Вовчок О. Ю., 2006. – 64 с.
6. Державний архів Черкаської області (далі ДАЧО), ф. Р-4313, оп. 4. спр. 229, 251 арк.
7. ДАЧО, ф. Р-2674, оп. 3, спр. 2, 48 арк.
8. Указ Президента України Про основні напрямки

реформування професійно-технічної освіти в Україні за №322/96 від 8 травня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322/96> (втратив чинність від 20 грудня 2013 р.)

9. На шляху до 100-річного ювілею // Златокрай. – 1998. – 9 вересня. – С. 2.
10. Чос В. Городище: велика історія маленького міста / В. Чос. – Черкаси: видавець Ю. Чабаненко. – 2011. – 314 с.
11. Чос В. Городищенський аграрний коледж – один із найстаріших навчальних закладів України / В. Чос // Нова Доба. – 2011. – 11 жовтня. – С. 11.
12. Минуле і сьогодні коледжу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: –HYPERLINK “<http://gorkoledj.narod.ru/history.html>” —<http://gorkoledj.narod.ru/history.html>.
13. Уманський агротехнічний коледж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: –HYPERLINK “<https://uk.>” —<https://uk.>
14. Бородинська Т. Юність ювіляра: [інтерв'ю з директором коледжу М. М. Яровим] // Уманська зоря. – 1995. – 25 жовтня. – С. 1.
15. Коваль А. У. Україна незалежна. Літопис міста Умані / А. У. Коваль. – Умань: АЛМІ, 2007. – 176 с.
16. ДАЧО, ф. Р-4313, оп. 1, спр. 219, 64 арк.
17. ДАЧО, ф. Р-3059, оп. 1д, спр. 92, 77 арк.
18. ДАЧО, ф. Р-3059, оп. 12, спр. 62, 129 арк.
19. ДАЧО, ф. Р-3059, оп. 16, спр. 16, 200 арк.
20. Ружицький М. Наука і практика / М. Ружицький // Уманська зоря. – 1995. – 25 жовтня. – С. 2–3.
21. Юрко Н. Щоб керувати комбайном, знадобиться диплом інженера? [інтерв'ю із заступником директора коледжу з навчальної роботи В. В. Кужельом] // Нова Доба. – 2003. – 4 листопада. – С. 13.
22. Деркач В. Без відриву від виробництва / В. Деркач // Уманська зоря. – 1995. – 25 жовтня. – С. 3.
23. Історія коледжу // Шевченківський коледж Уманського національного університету садівництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: HYPERLINK “<http://www.shevchenkove.org.ua/pronas/history/history.html>” <http://www.shevchenkove.org.ua/pronas/history/history.html>
24. Іщенко Б. Сторінки історії / Б. Іщенко // Шевченків край. – 1980. – 17 січня. – С. 3.
25. Смально С. Шляхом вічної молодості і дерзани / С. Смально // Земля Черкаська. – 2004. – 1 жовтня. – С. 4.
26. Шевченківський сільськогосподарський коледж // Село і люди. – 1992. – №17. – С. 4.
27. ДАЧО, ф. Р-3059, оп. 12, спр. 170, 187 арк.
28. Гринюк С. А. Слово до абітурієнтів / С. А. Гринюк // Молодь Черкащини. – 1991. – 8–14 квітня. – С. 10.
29. Черкащина: короткий путівник / І укл. Я. М. Данилов, М. Ф. Комарницький, Ф. М. Непийвода, О. А. Червінський. – К.: Київське обласне книжково-газетне видавництво, 1960. – 170 с.
30. Історія розвитку Тальянківського агротехнічного коледжу Уманського національного університету садівництва, ТАК УНУС // Інформаційний центр KURSOVIKS. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: HYPERLINK “http://ua.kursoviks.com.ua/vnz-cherkaskoi-oblasti-spysok/article_post/9-talyankivskiy-agrotekhnichniy-koledzh-umanskogo-natsionalnogo-universitetu-sadivnitstva-tak-unus” http://ua.kursoviks.com.ua/vnz-cherkaskoi-oblasti-spysok/article_post/9-talyankivskiy-agrotekhnichniy-koledzh-umanskogo-natsionalnogo-universitetu-sadivnitstva-tak-unus.
31. Історія розвитку університету // Уманський національний університет садівництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: HYPERLINK “<http://www.udau.edu.ua/ua/about/istoriya-rozvitku-universitetu.html>” <http://www.udau.edu.ua/ua/about/istoriya-rozvitku-universitetu.html>.

References:

1. Terentiev V. P. (1959.) Development of the higher technical school of the USSR during the first five years. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal (Ukrainian historical journal)*, 6, 34–45. – K.: Vydavnytstvo Akademii nauk URSS (in Ukr.).
2. Bushyn M. I., Lazurenko V. M., Mashchenko I. Yu., Stryzhak Ye. M. (2005). *Cherkasy: 1954–2004*. Cherkasy: Vyd-vo «Cherkaskyi TsNTEI» (in Ukr.).
3. Bushyn M. I., Hudachkova N. V., Lazurenko V. M., Lysenko A. I. (2003). *History of Shevchenko region in 1939–2002 years*. Cherkasy: «Vidlunnia-Plus», (in Ukr.).
4. *History of cities and villages of the Ukrainian SSR. Cherkasy region* (1972). In P. T. Tronko, M. P. Bazhan, M. K. Bilohurov et al. (Ed). K.: Ukrainska Radianska entsyklopediia (in Ukr.).
5. Sukhovershko H. V. (2006). *Time for tests and hopes: Cherkasy region – 50 years*. Cherkasy: Vydavets Vovchok O. Yu. (in Ukr.).
6. *Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti (dali DACHO) (State Archives of Cherkasy Region)*, f. R-4313, op. 4, spr. 229, 251 ark. (in Ukr.).
7. *DACHO*, f. R-2674, op. 3, spr. 2, 48 ark. (in Ukr.).
8. *Decree of the President of Ukraine On Main Directions of Reforming Vocational Education in Ukraine '322/96 from May 8, 1996*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322/96> (expired on December 20, 2013.) (in Ukr.).
9. *On the way to the 100th anniversary* (1998). Zlatokrai, September 9, 2 (in Ukr.).
10. Chos V. (2011). *Horodyshche: a great story of a small town*. Cherkasy: vydavets Yu. Chabanenko (in Ukr.).
11. Chos V. (2011). Horodyshche Agricultural College is one of the oldest educational institutions in Ukraine. *Nova Doba (New Day)*, October 11, 11 (in Ukr.).
12. *Past and present of the college*. Retrieved from – HYPERLINK “<http://gorkoledj.narod.ru/history.html>” —<http://gorkoledj.narod.ru/history.html> (in Ukr.).
13. *Uman Agrotechnical College*. Retrieved from – HYPERLINK “<https://uk.>” —<https://uk.> (in Ukr.).
14. Borodynska T. (1995). Youth of the anniversary celebrant. *Umanska zoria (Uman dawn)*, October 25, 1 (in Ukr.).
15. Koval A. U. (2007). *Ukraine is independent. Chronicle of the city of Uman: monograph*. Uman: ALMI (in Ukr.).
16. *DACHO*, f. R-4313, op. 1, spr. 219, 64 ark. (in Ukr.).
17. *DACHO*, f. R-3059, op. 1d, spr. 92, 77 ark. (in Ukr.).
18. *DACHO*, f. R-3059, op. 12, spr. 62, 129 ark. (in Ukr.).
19. *DACHO*, f. R-3059, op. 16, spr. 16, 200 ark. (in Ukr.).
20. Ruzhytskyi M. (1995) Science and practice. *Umanska zoria (Uman Dawn)*, October 25, 2–3 (in Ukr.).
21. Yurko N. (2003). Do you need a diploma in engineering to operate a combine harvester? *Nova Doba (New Day)*, November 4, 13 (in Ukr.).
22. Derkach V. (1995). Without discontinuing work. *Umanska zoria (Uman Dawn)*, October 25, 3 (in Ukr.).
23. *History of college*. Retrieved from HYPERLINK “<http://www.shevchenkove.org.ua/pronas/history/history.html>” <http://www.shevchenkove.org.ua/pronas/history/history.html> (in Ukr.).
24. Ishchenko B. (1980). Pages of history. *Shevchenkivskii kraï (Shevchenko region)*, January 17, 3 (in Ukr.).
25. Smalko S. (2004). Through eternal youth and daring. *Zemlia Cherkaska (Cherkasy Land)*, October 1, 4 (in Ukr.).
26. Shevchenkove Agricultural College (1992). *Selo i hydy (Village and People)*, 17, 4 (in Ukr.).
27. *DACHO*, f. R-3059, op. 12, spr. 170, 187 ark. (in Ukr.).
28. Hryniuk S. A. (1991). Word to school leavers. *Molod Cherkashchyny (Youth of Cherkasy region)*, April 8–14, 10 (in Ukr.).
29. *Cherkassy region: short guidebook* (1960). [Kyiv]: Kyivske oblasne knyzhkovo-hazetne vydavnytstvo (in Ukr.).
30. *History of Talyanky Agricultural College of Uman State University of Agriculture, TAK UNUS*. Retrieved from HYPERLINK “http://ua.kursoviks.com.ua/vnz-cherkaskoi-oblasti-spysook/article_post/9-talyankivskiy-agrotekhnichniy-koledzh-umanskogo-natsionalnogo-universitetu-sadivnitstva-tak-unus” http://ua.kursoviks.com.ua/vnz-cherkaskoi-oblasti-spysook/article_post/9-talyankivskiy-agrotekhnichniy-koledzh-umanskogo-natsionalnogo-universitetu-sadivnitstva-tak-unus (in Ukr.).
31. *History of the development of the university*. Retrieved from HYPERLINK “<http://www.udau.edu.ua/ua/about/istoriya-rozvitku-universitetu.html>” <http://www.udau.edu.ua/ua/about/istoriya-rozvitku-universitetu.html> (in Ukr.).

T. Chubina, O. Spirikina, S. Korotiaiev

HISTORY OF CREATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS WHICH PREPARE ENGINEERING AND TECHNICAL PERSONNEL FOR THE AGRICULTURAL SECTOR OF CHERKASY REGION

Introduction. In the history of Soviet and then Ukrainian society the issue of preparing engineers was currently important. After the end of World War II increased attention to the issues of systematic and fundamental preparation of engineers was connected both with the necessity of compensation for the losses incurred, and with the growth and strengthening of the industrial potential of traditionally agricultural regions in the USSR.

The purpose of the research is to determine the main tendencies, directions and special aspects of the preparation of engineering and technical personnel for the agriculture in Cherkasy region in 1954–1991 years.

Methods. The leading approach of this article is an interdisciplinary one. The conceptual apparatus of this scientific work is characterized by the usage of terms and categories both traditionally historical and borrowed from other contiguous sciences (historical psychology, culture study and others).

Results. Taking into consideration the fact that Cherkasy region was primarily an agricultural region, there was an urgent need for preparing highly skilled specialists for the needs of agriculture.

In 1954–1991 years in Cherkasy region there were some technical schools which trained specialists for the needs of agriculture of both the region and the whole country.

For instance, there were Zolotonosha Agricultural Technical School (now – Zolotonosha State Technical School of Veterinary Medicine), Horodyshche Agricultural Technical School (now – Horodyshche College of Uman National University of Horticulture), Uman Technical School of Mechanization, Electrification and Agricultural Construction (now – Uman Agrotechnical College of Uman National University of Horticulture), Shevchenkove Technical School of Hydrotechnical Melioration (now – Shevchenkove College of Uman National University of Horticulture), Talyanky Agricultural Technical School (now – Talyanky Agrotechnical College of Uman National University of Horticulture).

Apart from technical schools Cherkasy region has a higher educational institution that prepares highly qualified engineering and technical personnel for agriculture – Uman National University of Horticulture.

Originality. For the first time ever the history and development of educational institutions which prepared engineering and technical personnel for the needs of agriculture within one region was considered.

Conclusion. It was established that in 1954–1991 years in Cherkasy region a number of technical educational institutions prepared highly skilled engineering and technical personnel both for the needs of agriculture and for industry and construction activities. Insufficient quantity of technical schools and institutes for the young region, which industry grew rapidly in the 1960s–1970s, required, first of all, the reorganization of existing educational institutions specializing in agriculture, as well as the opening of affiliated branches of technical schools and institutes from other cities of Ukraine in Cherkasy region.